

Industriální topografie České republiky – databázový systém jako cesta k poznání a osvětě

Petr Vorlík

Průmyslové dědictví od prvopočátků postindustriální éry zatěžuje nejenom nepříznivá ekonomická situace a náročné hledání nového využití pro rozsáhlé výrobní soubory, ale především nedostatek osvěty, balast předsudků, nedorozumění a neochoty hledat dlouhodobé strategie. Úsilí o nápravu povědomí společnosti i o hlubší poznání svébytného stavebního fondu vedly v roce 2002 ke vzniku Výzkumného centra průmyslového dědictví při ČVUT v Praze (VCPD). Statut nezávislého badatelského pracoviště, založeného na akademické půdě a v přímém kontaktu s výukou, potvrzuje, že dědictví průmyslové éry není tématem pouze úzce a izolovaně ekonomickým, sociálním, stavebně-inženýrským nebo estetickým, ale že vyžaduje výrazně mezioborovou spolupráci, zaměřenou na proměnu hodnotového systému a postojů celé společnosti.

Výzkumné centrum průmyslového dědictví vydává tematické publikace,¹ spolupracuje na řadě osvětových aktivit,² provozuje informační internetový portál <http://vcpd.cvut.cz>, spravuje specializovanou knihovnu³ a především vytváří na adrese www.industrialnitopografie.cz systém odborných databází a map.

Vznik

Databáze vznikají na půdě VCPD od roku 2002 s cílem soustředit, uchovat a propojit výsledky dlouhodobého plošného a tematického výzkumu průmyslového dědictví České republiky. Provoz na platformě internetového prohlížeče překračuje svým interaktivním charakterem omezení běžné publikační činnosti a vytváří živoucí systém – v každém okamžiku aktuální, hotový a zároveň neukončený zdroj informací. Obsah databází totiž nepředstavuje uzavřený produkt, ale spíše neustále se vyvíjející a rozšiřovanou síť, dlouhodobý proces prohlubování poznání.

Pevně předurčená struktura databází umožňuje, respektive vyžaduje jednotný metodický přístup všech uživatelů, čímž se data stávají srovnatelnými a poskytují cenný materiál pro zobecnění a vyhodnocování. Ukázala se být nutností i proto, že databázové záznamy vznikají na základě velmi různorodých zdrojů informací – v rozsahu od monografických nebo encyklopedických publikací a badatelských studií, dílčích databází, tipů od odborné i laické veřejnosti, až po průzkumné práce přímo v terénu a zejména archivní materiály.

Vytváření kostry databází představovalo náročný a dlouhodobý proces. Hlavním klíčem k úspěchu se stalo zejména stanovení konečné podoby formulářů, tj. nalezení rovnováhy mezi pevnou strukturou (vynucenou požadavky kompatibility s jinými systémy, exaktností filtrace a vyhodnocování, ale i potřebou omezit lidské chyby při vyplňování obsahu) a dostatečnou pružností (umožňující postihnout neobyčejnou pestrost průmyslového dědictví). Konečnou podobu systému i metodiku badatelské práce konzultovalo VCPD průběžně s řadou spolupracujících pracovišť a opakovaně ji srovnávalo s obdobnými přístupy na české i mezinárodní úrovni.⁴

Industriální topografie vzniká od roku 2011 a myšlenkově navazuje na *Registr stavebních děl (2002–2011)*. Nová struktura však klade větší důraz na vrstevnaté provazování shromážděných dat, zobrazování v širším společensko-hospodářském a geografickém kontextu, na protnutí roviny historických souvislostí a současného respektive budoucího potenciálu průmyslového dědictví.

¹ V letech 2011–2014 vznikla edice encyklopedických knižních průvodců po průmyslovém dědictví Ústeckého, Karlovarského, Královéhradeckého, Pardubického, Olomouckého a Plzeňského kraje a kraje Vysočina (např. BERAN, L. – VALCHÁŘOVÁ, V. – ZIKMUND, J. (eds.): *Industriální topografie / Plzeňský kraj*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2013). Specifické kategorie publikací představují užší typologické nebo historické sondy (např. VORLÍK, P.: *Meziválečné garáže v Čechách / Zrod nového typologického druhu a proměny stavební kultury*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2011), překlady významných dokumentů (např. *Charta průmyslového dědictví TICCIH*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2013) a průřezová odborná díla (např. FRAGNER, B. – VALCHÁŘOVÁ, V. (eds.): *Průmyslové dědictví ve vzduchoprázdnu mezi profesionály a amatéry / Industrial Heritage in the Void between Professionals and Amateurs*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2010).

² Např. Industriální stopy (www.industrialnistopy.cz), European Heritage Days (www.europeanheritagedays.com), Architecture Week (www.architectureweek.cz), studentské workshopy *Nové využití nákladového nádraží Žižkov* (viz FRAGNER, B. – SKŘIVAN, T. (eds.): *Pražská nádraží nevyužitá. Průmyslové dědictví a urbanismus. Alternativní projekty pro Nákladové nádraží Žižkov*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2012) nebo *Konverze Winternitzových mlýnů v Pardubicích* (viz FRAGNER, B. – KAŠÍKOVÁ, A. – SKŘIVAN, T. (eds.), *Mlýny bratří Winternitzů*. VCPD FA ČVUT v Praze, 2013).

³ Viz ekatalog na <http://knihovny.fa.cvut.cz>.

⁴ Např. TICCIH (www.ticcih.org/online.htm nebo www.historic-scotland.gov.uk/digitisingheritage), English Heritage (<http://list.english-heritage.org.uk>), MIMOA (www.mimoa.eu), GALINSKY (www.galinsky.com), Národní památkový ústav (www.monumnet.cz), Czechinvest (www.brownfieldy.cz).

Osnova

Základní skladebnou jednotku Industriální topografie představuje přirozeně *karta objektu* s podrobnými identifikačními údaji, popisem stavebně historického vývoje, odkazy na literaturu, archiválie a externí internetové zdroje,⁵ dobovými i současnými fotografiemi a případnými přílohami. Záznam obsahuje také metadata o odvětvovém zařazení, památkové ochraně a aplikační položku, která sleduje současný fyzický stav budovy, míru aktuálního využití a potenciál do budoucna.⁶ Mimořádně důležité je v tomto ohledu zobrazení objektu na mapě, které nejlépe odhalí širší územní souvislosti, vztah ke struktuře osídlení a krajiny, a především k ostatním (bezprostředně sousedícím) záznamům evidovaným v *Industriální topografii*. Systém je připravený i na další budoucí propojování a po vzájemné dohodě případně také na integraci výsledků jiných výzkumných záměrů.

Ústřední předmět zájmu – objekty a soubory průmyslového dědictví – doplňuje *databáze osobností* (architekti, stavebníci, stavební firmy), která dodává průzkumu nezbytný rozměr kulturních, hospodářských a společenských dějin. *Karta osobností* obsahuje základní identifikační údaje, stručný text, fotografii, odkazy na zdroje a literaturu, seznam a mapu souvisejících staveb (tj. propojení na databázi objektů).

Zveřejnění

Jádro topografického vyhodnocování průmyslového dědictví jednotlivých krajů České republiky představují syntetické specializované mapy. Veřejně přístupná sekce umožňuje zobrazit objekty, respektive encyklopedické záznamy jako body na mapě kraje, výběrem filtru barevně odlišit v celém souboru vybrané průmyslové odvětví (např. pivovary, cukrovary, mosty atd.) a nakonec záznamy vzájemně porovnat s ohledem na jejich stav nebo potenciál (např. vyčlenit konverze, ohrožené stavby, kulturní památky, atraktivní turistické cíle apod.). V topografickém zobrazení lze samozřejmě standardním způsobem kontinuálně měnit měřítko a rádius záběru, přepínat z běžné mapy na satelitní fotografii, prohlížet podrobné informační karty jednotlivých záznamů apod.

Obsah lze rovněž studovat běžnou databázovou formou soupisu záznamů, který umožňuje mimo jiné fulltextové vyhledávání a filtrování tematických segmentů i jejich souhrnné zobrazení na mapě (např. stavby konkrétního autora, ve vybrané obci, dle průmyslového odvětví apod.).

Samostatnou vrstvu představuje *databáze konverzí*, referenčních zahraničních i českých příkladů nového využití průmyslového dědictví, jejíž obsah vzniká zejména díky aktivitám studentů doktorského studijního programu FA ČVUT v Praze (interní dotace SGS12/202/OHK1/3T/15 – *Dědictví průmyslové éry / Úskalí nového využití*). Struktura vychází z *databáze objektů* a umožňuje proto vzájemné porovnávání (např. historie a současný stav vybrané české stavby versus příklady úspěšných konverzí budov a areálů shodného odvětvového zařazení).

V roce 2012 dostala Industriální topografie také podobu anglické jazykové mutace, byť výrazně redukováné ve srovnání s českým obsahem. Anglické uživatelské rozhraní totiž zpřístupňuje především univerzální data (identifikace, lokalizace, autorství, letopočty, fotografie) a přeložené číselníky (odvětví, stav a potenciál). Poznání českého průmyslového dědictví se tak, i díky členství VCPD v mezinárodní organizaci TICCIH, stává součástí propojování a znovuobjevování širších vazeb v evropském kulturním prostředí.

Uživatel

Industriální topografie naplňuje dvě roviny a způsoby využití – představuje komfortní systém pro archivaci a organizaci badatelských aktivit, ale zároveň umožňuje také cílenou interpretaci, vyhodnocení a bezprostřední, urychlené zveřejnění. Odlišné uživatelské role proto vyžadují dvě oddělená rozhraní – plný interní režim pro aktivní

⁵ Např. automaticky generované odkazy na databázi kulturních památek (dle vyplněného registračního čísla propojeno s www.monumnet.cz) a informace o širších územních souvislostech (dle identifikačního čísla obce, vybraného autorem z číselníku při vyplňování lokality objektu, propojeno na portál státní správy <http://mesta.obce.cz>) nebo manuálně vkládané odkazy na různorodé internetové portály ad.

⁶ Struktura formuláře databáze objektů: *základní identifikace* (4x název chronologicky, název současný, název anglicky, název současný anglicky, název neoficiální, širší souvislosti), *přesná lokalizace* (kraj-okres-obec, dobový název obce, ulice, dobový název ulice, stát, čp., čo., čkat., gps), *data* (4x letopočet s komentářem, realizace, odvětvové třídění původní, odvětvové třídění současné, autorství s komentářem, stavební firma, stavebník), *textová část* (redigovaný text encyklopedického hesla, podrobný popis původního stavu, podrobný popis následujícího vývoje, podrobný popis současného stavu), *současný stav* (současný majitel, stav a potenciál, památková ochrana objektu vč. reg. č., památková ochrana lokality vč. reg. č., literatura, dokumentace, interní poznámka), *obrazová část* (5x fotografie současného stavu, 5x fotografie původního stavu, 5x plánová dokumentace, 5x příloha), *interní data* (validace záznamu = stupeň rozpracování a veřejné dostupnosti, organizační metadata, autorství záznamu). Řadu polí lze vyplnit výběrem z nabízeného číselníku (zpravidla veřejnou správou obecně užívané nebo odvozené číselníky, např. kraj-okres-obec nebo odvětvové třídění). Některá pole formuláře zůstávají neveřejná (např. interní poznámka, podrobné textové popisy, plánová dokumentace) nebo veřejná pouze volitelně (např. přílohy).

spolupracovníky, podílející se na právě probíhajícím výzkumu VCPD, a omezený veřejný přístup na adrese www.industrialnitopografie.cz, kde jsou zpřístupněna konečná, editorsky i obsahově důkladně prověřená data.

Databáze objektů v září 2014 obsahuje více než 16 tisíc interních záznamů v různé fázi rozpracovanosti (od pouhých poznámek a základní identifikace až po velmi obsáhlé a dlouhodobě budované záznamy), ve veřejné části se však zobrazuje pouze přibližně 300 vybraných objektů z každého kraje (plošná topografická síť bodů v rámci celé České republiky bude zpřístupněna na konci projektu NAKI v prosinci 2014).

Veřejně přístupnou část *Industriální topografie* využívá státní správa na úrovni krajů i obcí, Národní památkový ústav, regionální historici a muzejní pracovníci, občanská sdružení, média, ale i amatérští obdivovatelé průmyslového dědictví a zájemci o hospodářské dějiny. Univerzalitu systému potvrdila i skutečnost, že databáze na adrese <http://dějiny.fa.cvut.cz> souběžně slouží jako platforma pro elektronické výukové materiály z dějin architektury dvacátého století.

Na závěr nutno dodat, že *Industriální topografie* mapuje nejenom všeobecně známé průmyslové dědictví v hledáčku památkové péče nebo realitního trhu, ale především „běžný“ stavební fond. Zachycuje plně funkční, zaniklé, opuštěné nebo provizorně využívané objekty a areály, ale také soubory a stavby konvertované pro nové účely. Všeobjímajícím, plošným pojetím zdůrazňuje naprosto zásadní roli průmyslového dědictví ve vývoji osídlení, i mimo tradičně chápaná historická centra měst, a podtrhuje jeho potenciál pro uchování genia loci kulturní krajiny.

Podpořeno dotací z programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní identity NAKI MK ČR 2011–2014 (č. F11P01OVV0116, Výzkumné centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury ČVUT v Praze, hlavní řešitel Benjamin Fagner, řešitelé Vladislava Valchářová, Petr Vorlík, Lukáš Beran, Matuš Dulla, Jan Zikmund, Dita Dvořáková).